
Recenzovaný článek

Válka mezi Gruzii a Ruskou federací jako významný předěl**The War Between Georgia and the Russian Federation as an Important Milestone****Jan Eichler**

Abstrakt: V roce 2018 uplynulo 10 let od jedné z významných válek postkonfrontačního období, kterou byla válka mezi Gruzii a Ruskou federací. Tato válka trvala pouhých pět dní, ale i tak se stala důležitým mezníkem ve vývoji mezinárodních bezpečnostních vztahů a také vojenství na počátku 21. století. Článek hodnotí její geopolitický rámec na základě neorealistické teorie rovnováhy bezpečnostních hrozeb a dále se zabývá jejími dopady na vývoj ruského vojenství.

Abstract: In 2018, it has been already ten years since one of the major wars of the post-Cold War period, namely, the war between Georgia and the Russian Federation. This war lasted only for five days, but it also became an important milestone in the development of the international security relations as well as the military science at the beginning of the 21st century. The article evaluates its geopolitical framework on the basis of the neorealist theory of the balance of security threats and it also deals with its impact on the development of the Russian military.

Klíčová slova: Bezpečnostní hrozby; Gruzie; mírový plán; NATO; neorealismus; ozbrojený konflikt; Rusko; separatismus.

Keywords: Security threats; Georgia; Peace plan; NATO; Neorealism; Armed conflict; Russia; Separatism.

ÚVOD

Tato stať připomíná desáté výročí jedné z významných válek postkonfrontačního období, kterou byla válka mezi Gruzii a Ruskou federací (RF). Tato válka měla svůj výrazný mezinárodněpolitický i vojenský rámec. Cílem stati je zhodnotit tuto válku na základě neorealistickej teorie rovnováhy bezpečnostních hrozeb a ukázat, jaké byly její dopady na vývoj ruského vojenství a také na mezinárodní bezpečnostní vztahy v daném regionu. Ústřední výzkumná otázka této stati zní: jak se ve světle teorie Charles Glasera jeví chování hlavních aktérů této války? Tato teorie bude uplatněna nejen na přímé, ale také na nepřímé aktéry.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Základním teoretickým východiskem je neorealismus, zejména pak teorie hrozeb, kterou zkoncipoval Stephen Walt ve svém díle *Původy aliancí*.¹ Ta spočívá na čtyřech pilířích, jimiž jsou: vzdálenost mezi státy, ofenzivní síla jejich ozbrojených sil, vnímání bezpečnostních hrozeb a rovnováha mezi těmito hrozbami. A k nim ještě přidal ideologii jako sekundární faktor. A druhou velkou inspirací je Charles Glaser, který v návaznosti na teorii bezpečnostního dilematu² položil důraz na studium záměrů států jako hlavních aktérů na poli MBV.³ On sám svůj přístup nazývá „kontingentní realismus.“⁴ Tím dokázal spojit silné stránky obou neorealistickejch přístupů, tedy defenzivního i ofenzivního realismu. Tento přístup zvyšuje pravděpodobnost, že je možné se vyhnout válce jako ústřednímu námětu neorealistickejho pojetí mezinárodní bezpečnosti.⁵

Základem Glaserovy teorie je rozdělení států do dvou skupin, a to na základě jejich bezpečnostních záměrů, které se pak promítají do jejich bezpečnostních doktrín, výstavby ozbrojených sil a jejich bojové přípravy, ovlivňují přístupy k jiným státům a upřednostňování jednotlivých nástrojů a postupů na poli bezpečnostní strategie. Do první skupiny Glaser zařadil státy, kterým jde čistě jen o jejich bezpečnost a o její udržování a upevňování. Glaser tyto státy nazývá *security seeking states* (SSS). Zdůrazňuje, že SSS svoji bezpečnost upevňují takovým způsobem, který neohrožuje žádné jiné státy. Neusilují o rozšíření svého území ani o šíření své ideologie či náboženství. Věří, že nebudou

1 Walt, Stephen M.: *The Origins of alliances* / -- 1st ed. -- Ithaca : Cornell University, 1990

2 Robert Jervis: *Cooperation Under the Security Dilemma*. *World Politics*. Vol. 30, No. 2 (Jan., 1978), pp. 167-214.

3 Glaser, Charles L.: *Rational theory of international politics: the logic of competition and cooperation*. Princeton, N.J.: Princeton University, 2010.

4 Charles L. Glaser: *Realists as Optimists. Cooperation as Self-Help*. *International Security*, Winter 1994/95 (Vol. 19, No. 3), pp. 50-90

5 Charles L. Glaser: *Charles L. Glaser: Realists as Optimists. Cooperation as Self-Help*. *International Security*, Winter 1994/95 (Vol. 19, No. 3), p. 52.

napadeny, jsou spokojeny s tím, jaké území kontrolují a nemají potřebu, aby svůj přímý vliv rozšiřovaly za své hranice. Neprovokují napětí ani konfrontaci s jinými státy. Upřednostňují mezinárodní spolupráci, jednání s jinými státy vedou bez postranních úmyslů a bez záměrů cílených na získávání výhod na jejich úkor. Nejsou ani agresivní, ani expanzivní. Nevývolávají střety zájmů, nepodstupují rizika konfrontace.

Zcela jinak se chovají státy druhé skupiny: svoji bezpečnost upevňují nad hranici nezbytných požadavků a opatření, a proto jim Glaser dává přídavné jméno „Greedy states“⁶ (GS), tedy nenasytné státy. Tyto státy se podle něho vyznačují dvěma hlavními charakteristikami. V kvantitativní rovině se zaměřují na výstavbu (build – up) ozbrojených sil v rozsahu, jaký ve větší či menší míře přesahuje potřeby a požadavky obrany území daného státu. Budují se takové ozbrojené síly, které mají schopnost vést války daleko od území daného státu, ničit armády jiných států a pronikat hluboko do jejich území. A v rovině kvalitativní schvalují nové bezpečnostní a vojenské doktríny, které jsou zaměřeny na projekci síly na větší či menší vzdálenosti od svých vlastních. Budují nové zbraňové systémy, které zvyšují útočné schopnosti.

2 DRUHÁ VLNA ROZŠIŘOVÁNÍ NATO JAKO KLÍČOVÝ GEOPOLITICKÝ FAKTOR

Rozhodujícím vnějším faktorem pětidenní války mezi Gruzíí a RF byla druhá vlna procesu rozšiřování NATO, kdy do NATO vstoupily tři postsovětské země, které se nacházejí v jižní části Finského zálivu (Estonsko) a Baltského moře (Lotyšsko a Litva). Touto oblastí vede spousta tras ruského námořního obchodu. A v případě války může být severní pobřeží těchto států využito k vyloďovacím operacím a k projekci síly do hloubky území Ruské federace. Všechny tři pobaltské země mají velmi neblahé zkušenosti s dlouhou tvrdou nadvládou Ruska v rámci někdejšího SSSR⁷, dnešní Ruskou federaci považují za bezpečnostní hrozbu a vstup do NATO a prioritou jejich bezpečnostní strategie se stalo získání jeho bezpečnostních záruk. Ale na druhé straně se vstup těchto zemí do NATO stal bezpečnostní hrozbou v očích politických a vojenských elit RF.

Po roce 2002 tak byla vytvořena nová východní hranice NATO s RF, která má přibližně stejnou délku, jako měla hranice někdejší SRN se zeměmi Varšavské smlouvy,⁸ ale s tím rozdílem, že je výsledkem posunu hranic NATO o tisíc km na východ, o tisíc km blíže k západní hranici Ruské federace a k Moskvě jakožto její metropoli. Tato skutečnost má silně kontroverzní dopad. Pro USA tento posun hranice znamená další zvětšení strategické

⁶ Charles L. Glaser: „Political Consequences of Military Strategy: Expanding and Refining the Spiral and Deterrence Models,“ *World Politics* 44 (July 1992).

⁷ Šlo zejména o násilnou sověťizaci a rusifikaci, která měla těžké dopady na osudy a každodenní životy všech obyvatel této oblasti.

⁸ David A. Shlapak and Michael W. Johnson: Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics. RAND Corporation. https://www.rand.org/content/dam/rand/.../RAND_RR1253.pdf

hloubky a navýšení zdrojů pro vnější vyvažování. NATO se, i díky možnostem provádět vojenská cvičení na území Ukrajiny a Gruzie jakožto dalších vážných uchazečů o členství v NATO, dostalo do prostoru, kde byly Hitlerovy obrněné jednotky na přelomu let 1941/1942,⁹ tedy v nejtěžší době v celých dějinách Ruska. Pro její politické a vojenské elity to je velice znepokojivá situace, která vyvolává bezpečnostní obavy. Z jejich pohledu se USA chovají jako typický Greedy state, který se stále více blíží k Leningradu, Moskvě a k jižní hranici jejich země, a tím roztáčí nová a velice vyhocená bezpečnostní dilemata.

Druhou významnou součástí druhé vlny expanze NATO se stala černomořská oblast. V jejím rámci nastaly následující hlavní změny¹⁰:

- Ruské ztráty na severu (v Pobaltí) pokračovaly ztrátou na jihu, tedy v černomořské oblasti, zejména poté, co nezávislost získala Ukrajina, největší a nejlidnatější post-sovětská země a spolu s ní i Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán. Rusku pak zbyl jen malý kousek pobřeží a nevyjasněná otázka, jak dopadne jeho krymská flotila;
- V celé této oblasti začaly narůstat počet a intenzita námořních a vylodňovacích manévřů prováděných ve spolupráci mezi NATO a Ukrajinou mezinárodní napětí, což v Rusku umocňovalo pocity vojenského ohrožení;
- Došlo k ekonomickému oslabení Ruska, především v důsledku toho, že Ukrajina podporovala úsilí Gruzie o odklon ropovodů tak, aby se vyhnuly území Ruské federace a povzbuzovala snahy Turecka o odklon ropovodů z oblasti Kaspického moře do jeho vlastních terminálů;
- Narostl význam Turecka, jež nadále bude kontrolovat přístup do Středozemního moře, vyvažovat vliv Ruska na Kavkaze a působit jako jižní kotva NATO.

Výše uváděné změny jsou zásadně důležité z pohledu Waltovy teorie rovnováhy hrozeb.¹¹ Ukázaly, že již v prvních letech po skončení studené války nastala v oblasti Černo-moří zásadní změna: RF jako nástupnický stát ztratila nárazníkové pásmo, které po dobu 40 let tvořily Bulharsko (110 994 km²) a Rumunsko (s rozlohou 238 391 km² největší země v jihovýchodní Evropě) a posléze i někdejší sovětské republiky Ukrajina (603 700 km²) a Gruzie (69 700 km²). Sám S. Walt to vyhodnotil slovy, že mezi Ruskem a Západem nastal „geopolitický konflikt.“¹² A tento přední americký autor s určitým časovým odstupem dokonce celou expanzi NATO směrem k hranicím Ruska označil za nevhodnou a pošetilou strategii, která nakonec dala Rusku záminku k tomu, aby obsadilo Krym.¹³

Nedílně s tím se výrazně změnil také další Waltův parametr: poměr ozbrojených sil. Poklesly početní stavy ozbrojených sil RF a trvale narůstalo jejich kvalitativní zaostávání za USA a dalšími předními státy NATO. To ostatně 20 let po skončení studené války přiznal

⁹ David A. Shlapak and Michael W. Johnson: Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics. RAND Corporation, p. 14.

¹⁰ Brzezinski, Zbigniew: *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. Basic Books. 1997

¹¹ Walt, Stephen M.: *The Origins of alliances* / -- 1st ed. -- Ithaca : Cornell University, 1990.

¹² Eric Black: Stephen Walt and a 'realist' take on NATO membership for Ukraine. MINNPOST. 03/26/14.

¹³ *Stephen M. Walt: The End of Hubris and the New Age of American Restraint. Foreign Affairs, Volume 98, Number 3. May/June 2019. S. 35.*

i tehdejší ministr obrany USA Robert Gates, když napsal, že vojenské námořnictvo RF je jen stínem toho, co bývalo námořnictvo někdejšího SSSR a že navíc námořnictvo USA je silnější nežli námořní vojenské síly dalších 13 států (včetně RF a ČLR) dohromady.¹⁴

3 VÁLKA MEZI GRUZII A RF JAKO VÝZNAMNÝ PŘEDĚL

Gruzie patří z hlediska rozlohy a počtu obyvatel k malým zemím, ale má velký strategický význam, protože je klíčovou součástí rozsáhlé a velice komplikované oblasti Jižního Kavkazu. Tu spolu s Gruzii tvoří Arménie a Ázerbájdžán¹⁵, čímž je dále umocněna její složitost a výbušnost, a to především z hlediska historického, kulturního a civilizačního. V minulosti tato oblast byla obětí výbojů Mongolů, Turků a Peršanů a v moderních dějinách hlavně Rusů. Dnes se o této oblasti hovoří jako o regionálním bezpečnostním komplexu (RBK), jenž v rámci celého postsovětského prostoru patří k těm, které jsou vůbec nejkonfliktnější a nejnáchylnější k násilí.¹⁶ Základním zdrojem konfliktnosti je trvalé napětí mezi Ruskou federací jakožto největší a nejsilnější zemí postsovětského prostoru na jedné straně a ostatními bývalými státy SSSR na straně druhé.

3.1 O co šlo gruzínským elitám

Kontroverznost oblasti Jižního Kavkazu je dána především tím, že Rusko ji považuje za nenahraditelnou nárazníkovou zónu nezbytnou pro zajištění své vlastní bezpečnosti.¹⁷ Jenomže právě to je velice kontroverzní z pohledu Gruzie a dalších zemí tohoto RBK. Ty Rusko vnímají jako nepřitele a hlavní bezpečnostní hrozbu již od počátku roku 1921, kdy ruští bolševici flagrantně porušili smlouvu z května 1920 o nezávislosti Gruzie a této země se násilně zmocnili nasazením Rudé armády. Nasazení tehdejší 11. armády zdůvodnili jako podporu gruzínských povstalců,¹⁸ ale ve skutečnosti to byla násilná vojenská anexa. Okamžitě po ní následovalo vnučení bolševického zřízení, bezohledná rusifikace a také nové státní uspořádání, jehož součástí se staly Abchazská ASSR a Jihoosetská autonomní oblast, což obsahovalo potenciál účelové podpory separatismu proti ústřední

¹⁴Gates, Robert: A Balanced Strategy. Reprogramming the Pentagon for a New Age. Foreign Affairs, January/February 2009 Issue, s. 32.

¹⁵ Maco, Jakub: Strategické záujmy a súperenie Ruskej federácie a Spojených štátov amerických v Južnom Kaukaze od rozpadu Sovietskeho zväzu po súčasnosť. Studijní materiál ÚMV, Praha, 2017, s. 1.

¹⁶Kuchins, Andrew C. and Mankoff, Jeffrey (2016) 'The South Caucasus in a Reconnecting Eurasia: U.S. Policy Interests and Recommendations', available at: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161007_Kuchins_SouthCaucasusReconnectingEurasia_Web.pdf, [accessed: 10 July 2017].

¹⁷Chauprade, Aymeric, Thual, François: Dictionnaire de géopolitique : états, concepts, auteurs. Paris: Ellipses, 1998, s. 168 – 169.

¹⁸ Wood, A (1990), Stalin and Stalinism, p. 22. Routledge (UK), ISBN 0-415-03721-2).

vládě v Tbilisi. Tím byla vytvořena Pandořina schránka národnostního napětí a separatismu, jež pak mohla být kdykoliv instrumentalizována a zneužitelná.

3.2 Od chaosu k válce

Po zániku SSSR se celý tento RBK zmítal mezi vzestupem nacionalismu, nejistotami dalšího vývoje, chaosem a násilím. Zároveň s tím prudce poklesl vliv RF, která v té době zažívala vleklou krizi a vážné oslabení na mezinárodní scéně. A žádnou významnější roli tam v té době nehrály ani USA jako vnější aktér. Z jejich strany se v té době angažovaly především ropné společnosti Exxon a Chevron Mobil.¹⁹

K zásadnějším změnám docházelo až ve druhém období prezidenta B. Clintona, kdy USA začaly v Gruzii naplňovat několik svých strategických cílů.²⁰ Především se zaměřily na podporu suverenity každého státu v tomto RBK, na podporu demokracie, volného trhu a ekonomického růstu všech nově vzniknuvších zemí této oblasti. Nedílně s tím stupňovaly své úsilí o využití jejich extrakčního a tranzitního potenciálu. Jenomže právě to od samého počátku vyvolávalo stále silnější pocit ohrožení v Ruské federaci a z něj vycházející aktivní odpor.

První velké ruské znepokojení se projevilo po podepsání dohod o vojenské spolupráci mezi USA a Ázerbájdžánem (1997) a Gruzii (1998). Ale to po pár letech mírnil nový prezident USA G. W. Bush²¹ (v pořadí 43. prezident, 2001 - 2009), když zdůrazňoval, že tyto dvě země se staly nezbytnými základnami pro jeho globální válku proti islámskému terorismu jakožto nové a velice naléhavé bezpečnostní hrozbě,²² které jsou vystaveny nejen USA, ale i další země, RF nevyjímaje. To v dané době nevyvolávalo žádné zásadnější protesty ruské strany, zvláště když se oba nedávno nastoupivší prezidenti oslovovali křestními jmény²³ a když Putin poskytl významnou podporu Bushově Globální válce proti terorismu,²⁴ která byla zakotvena v jeho pětibodovém plánu, jehož velmi důležitou součástí byla přímá vojenská pomoc Severní alianci, která nesla hlavní tíži pozemních bojů proti Tálibánu.²⁵

¹⁹ Cornell, Svante E. (2017) 'The Raucous Caucasus', available at: <https://www.the-american-interest.com/2017/05/02/the-raucous-caucasus/>, [accessed: 10 August 2017].

²⁰ Maco, 2017, s. 7.

²¹ Bush, George W. (2004) 'Remarks Following Discussions With President Mikheil Saakashvili of Georgia and an Exchange With Reporters', available at: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=62702>, [accessed: 10 July 2017].

²² Maco, Jakub: Strategické záujmy a súperenie Ruskej federácie a Spojených štátov amerických v Južnom Kaukaze od rozpadu Sovietskeho zväzu po súčasnosť. Studijní materiál ÚMV, Praha, 2017, s. 9.

²³ Baker, Peter: The Seduction of George W. Bush. How the president of good and evil bromanced Vladimir Putin. And how a warm friendship turned to ice. Foreign Policy, November 6, 2013.

²⁴ Michael McFaul: U.S.-Russia Relations After September 11, 2001 - Carnegie ...<https://carnegieendowment.org/.../u.s.-russia-relations-after-septe...>24. 10. 2001.

²⁵ Kari Roberts: EMPIRE ENVY: RUSSIA-US RELATIONS POST-9/11. Journal of Military and Strategic Studies, Summer 2004, Vol. 6, Issue 4.

Jenomže po úspěšném svržení Tálibánu v Afghánistánu přišel pražský summit NATO v roce 2002, na němž padlo rozhodnutí přizvat do NATO dalších sedm zemí, z toho tři postsovětské.²⁶ Po tomto rozhodnutí o další expanzi NATO mezi ruskými elitami sílil pocit, že je USA spolu se svými spojenci soustředěně a frontálně vytlačují z celého postsovětského prostoru. Postupující rozšiřování NATO začalo být vnímáno a vyhodnocováno jako vážná a naléhavá bezpečnostní hrozba pro RF. Toto hodnocení a jemu odpovídající narativ nadále sílily tváří v tvář upevňující se bezpečnostní spolupráci mezi USA a Gruzii, které mělo tři významné milníky.²⁷ Prvním z nich byla návštěva Saakašviliho ve Washingtonu v roce 2004,²⁸ po níž následovala velice významná účast Gruzie na kontroverzní intervenční akci nazvané OIF 2003. A třetím mezníkem se stal summit NATO konaný v roce 2008 v Bukurešti, který schválil MAP pro dvě klíčové postsovětské země, a to Ukrajinu a Gruzii²⁹

Gruzie se z pohledu R. Keohana³⁰ ocitla v roli dalšího targetu,³¹ o který se soupeřilo. Zásadní význam této odlehle země byl dán tím, že představovala další možnost k vyslání ozbrojených sil USA a jejich spojenců do nového prostoru se dvěma významnými námořními přístavy a s leteckými, jakož i pozemními základnami na jižní hranici RF. NATO (hlavně USA) bylo v roli aktivního expandujícího aktéra, zatímco RF byla v pasivní roli a snažila se této expanzi zabránit, aby nakonec převzala iniciativu a zamýšlené expanzi skutečně zabránila. Zásadní význam má to, že ve světle S. Walta by přijetí Gruzie do NATO znamenalo další změnu vzdálenosti mezi armádami NATO a RF, tentokrát na jihu. Ve válce s Gruzii tedy Rusku šlo o to zabránit další zásadní změně rovnováže bezpečnostních hrozeb a v jejich vnímání.

NATO a zejména pak USA jako aktivní aktér by v případě přijetí Gruzie do NATO získaly další geopolitickou i vojensko - strategickou výhodu. V rovině geopolitické by dále rozšířily svůj vlastní vliv, ve vojenské rovině by mohly svoje ozbrojené síly vyslat do nového, strategicky významného prostoru. Šlo přitom o prostor hodně daleko od hranic USA a jejich spojenců, který poskytoval nové možnosti k projekci vojenské síly do nového směru, což je pilířový prvek v rámci Mearsheimerova pojetí ofenzivního realismu.

A navíc by obě tyto výhody získaly cestou vnějšího vyvažování, jehož podstatu vysvětlil zakladatel neorealismu Kenneth Waltz. Získaly by je na základě eminentního zájmu a výslovného pozvání elit země, jejichž motivace měla dva hlavní pilíře. Negativní pilíř má své základy v dlouhé historii neblahých gruzínských zkušeností s Ruskem a se způsoby

²⁶ NATO - Official text: Prague Summit Declaration issued by the Heads ...https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm

²⁷ MACO, Jakub. Strategické angažovanie Ruskej federácie a Spojených štátov amerických v Južnom Kaukaze: Štyri etapy vývoja. *Vojenské rozhledy*. 2018, 27 (2), 125-141. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

²⁸ Maco, Jakub, 2017, s. 13

²⁹ NATO (2008) 'Bucharest Summit Declaration', available at: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, [accessed: 10 July 2017].

³⁰ Robert O. Keohane je přední americký autor na poli teorie mezinárodních vztahů, který získal celosvětové uznání svým dílem nazvaným „Alliances, Threats, and the Uses of Neorealism. The Origins of Alliances“ *International Security*, Vol. 13, No. 1 (Summer, 1988), pp. 169-176.

³¹ Keohane, Robert O., ed. 1986. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press. P. 378.

uplatňování jeho nadvlády. A pozitivní pilíř vyrostl z přitažlivosti Západu a zejména pak USA a jejich bezpečnostní a strategické kultury.

Případný vstup Gruzie do NATO by otevíral cestu ke dvěma navazujícím významným změnám. Tou první by bylo další možné zvýraznění vojenské nadřazenosti NATO nad Ruskou federací. A nedílně s tím byla ve hře i zásadní změna vzdálenosti mezi armádami NATO na jedné straně a RF na straně druhé, což by z pohledu S. Walta dále zvýraznilo nerovnováhu bezpečnostních hrozeb.

Strategický význam Gruzie vyplývá především z její geopolitické polohy. Svojí rozlohou (necelých 70 tisíc km²) a počtem obyvatel (3, 7 milionů) patří Gruzie mezi malé země. Ale má velice významnou polohu: na východě sousedí s Tureckem, na severu s Ruskem a její západní hranici tvoří Černé moře. V době studené války byla jižní hranicí SSSR, potažmo jihovýchodní hranicí celé Varšavské smlouvy. Její případný přestup do NATO by znamenal propojení s Tureckem a rozšíření přístupu NATO do Černého moře, jmenovitě do jeho dvou významných přístavů Batumi a Suchumi. To by byl další posun v rámci hry s nulovým součtem. Pojem „hra s nulovým součtem“ se používá pro takovou situaci, ve které platí, že zisk jednoho hráče se rovná ztrátě druhého hráče.³²

3.3 Negativní reakce ruských elit

Ruští operativní realisté³³ (tedy nejvyšší političtí a zejména vojenscí činitelé) tento vývoj posuzovali jako hrozbu dalšího zkrácení vzdálenosti mezi RF na jedné straně a vojsky do tohoto směru rozšířeného NATO na druhé straně. Vnímali to jako další strategickou výhodu USA a jejich spojenců, kteří by přiřčením Gruzie získali další opěrný bod, ze kterého by mohli vést případný konflikt daleko od svého území, zatímco v případě RF by jakýkoliv ozbrojený konflikt probíhal přímo na její jižní hranici. Proto nabídku MAP pro Gruzii posuzovali jako další rozšíření možností USA pro projekci vojenské síly a tím pádem i pro další zvýraznění jejich vojenského náskoku.

Prezident Putin přizvání Gruzie do NATO vyhodnotil jako přímou bezpečnostní hrozbu³⁴ a zároveň s tím důrazně připomenul, že národní bezpečnost není založena na sli-bech.³⁵ Rozvinul přitom typický neorealistický náhled nejvyšších ruských činitelů na národní bezpečnost, zejména pak na geografickou předurčenost pojmu bezpečnostní hrozba. Nabídku MAP pro Gruzii stejně jako v pro Ukrajinu, hodnotil jako další projev rozpínavosti USA jakožto typického greedy state na poli MBV na poč. 21. století. Jižní Kavkaz a jmenovitě pak Gruzii posuzoval jako typický projev hry s nulovým součtem: odkud

³² Kratochvíl, Petr, Drulák, Petr: Encyklopedie mezinárodních vztahů, s. 291.

³³ Tento významný pojem zavedli dva přední američtí autoři Fiona Hill a Clifford Gaddy ve svém díle nazvaném: Mr Putin, Operative in the Kremlin. Brookings Institution Press, Washington, 2015.

³⁴ Mankoff, Jeffrey (2009) *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics* (Lanham: Rowman & Littlefield).

³⁵ Tsygankov, Andrei P. (2010) *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, 2nd ed. (Lanham: Rowman & Littlefield).

je vymanévrována RF, tam vstupují USA. V případě Černomoří by to mělo tu konkrétní podobu, že na úkor RF by se dále rozšířila ta část pobřeží, kterou by kontrolovalo NATO.

Ruští operativní realisté odpověděli rozehráním nové geopolitické hry, v jejímž rámci hlavní důraz položili na frontální využívání Jižní Osetie a Abcházie jako pasivních nástrojů stupňovaného tlaku na Gruzii a potažmo i na plán rozšiřování NATO s cílem zabránit posunu hranice NATO směrem k Rusku. Tím se tato hra z původních tří účastníků rozšířila na pět (USA/ NATO, RF, Gruzie, Jižní Osetie a Abcházie). Znovu se tak naplnila Huntingtonova vize světa po skončení studené války.³⁶ Jižní Osetie a Abcházie se staly primárními aktéry, RF a Gruzie hrály úlohu sekundárních aktérů. Cílem Gruzie byla integrace těchto zemí, naproti tomu RF podporovala jejich separatismus, aby je nadále mohla zneužívat k nátlaku na Gruzii. A typickým terciárním aktérem byly USA a NATO, které z pozadí podporovaly Saakašviliho.

4 PŘÍMÁ VOJENSKÁ KONFRONTACE MEZI GRUZII A RF

Prvním krokem ruských příprav na přímou vojenskou konfrontaci se stalo navýšení počtu peace - keepingových jednotek v Abcházii. Po něm následovalo rozsáhlé cvičení „Kavkaz 2008“, které v blízkosti gruzínských hranic prováděly divize a pluky 58. armády.³⁷ Toto cvičení mělo dva hlavní cíle. Vojenským cílem bylo prověřit stupeň secvičenosti severokavkazského vojenského okruhu ve světle zamýšleného vpádu do oněch dvou sporných oblastí. Hlavní pozornost se přitom zaměřila na koordinaci postupu pozemních, vzdušných i námořních sil.

A vedle toho byl i politický cíl: vystupňovat psychologický nátlak na Gruzii, zejména na její nejvyšší činitele. Teto cíl výrazně připomínal rozsáhlé vojenské cvičení, které v létě 1968 probíhalo v blízkosti hranice tehdejší ČSSR.³⁸ Z tohoto úhlu pohledu tedy nešlo o nic zásadně nového. Jednalo se naopak o uplatnění dříve vyzkoušeného modelu přípravy na vojenskou invazi do vytypované země.

4.1 Kdo vlastně válku začal?

Dodnes se vedou vyhrocené spory o otázku, kdo vlastně válku zahájil. Jisté je především to, že přímé vojenské střetnutí mezi gruzínskými a ruskými ozbrojenými silami vypuklo dne 7. 8. 2008, kdy Gruzie vznesla obvinění, že jihoosetské síly nedodržely dříve

³⁶ Huntington, Samuel P: *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001

³⁷ Finn, Peter (9 August 2008). „Russian Air, Ground Forces Strike Georgia“. *The Washington Post*.

³⁸ Daniel Povolný: *Vojenské řešení Pražského jara. I, Invaze armád Varšavské smlouvy*. Ministerstvo obrany České republiky - Agentura vojenských informací a služeb, 2008.

dohodnuté příměří a že pokračovaly v dělostřelecké palbě na gruzínské cíle.³⁹ Tím byl zdůvodněn Saakašviliho rozkaz, aby gruzínské jednotky zaútočily na Cchinvali, hlavní město Jižní Osetie. Gruzie do těchto bojů nasadila několik brigád lehké pěchoty, speciální síly a lehkou dělostřeleckou brigádu.⁴⁰

Sám M. Saakašvili ještě v průběhu bojů vyhlásil, že válku vyprovokovala RF tím, že podporovala separatisty, kteří ostřelovali území Gruzie, a on proto neměl jinou možnost nežli vést válku za nezávislost a budoucnost své země.⁴¹ A s odstupem čtyř měsíců potvrdil, že rozkaz k útoku vydal on osobně a zdůvodnil to přítomností tisíců ruských vojáků a stovek jejich tanků na hranici mezi RF a Gruzii, právě v oblasti Jižní Osetie.⁴²

Zcela protikladná byla vyhlášení nejvyšších ruských politických činitelů. Dmitrij Medvedev, který byl v té době prezidentem RF, za zlom označil návštěvu Condelezzy Rice v Tbilisi, po které podle něj ustala veškerá vzájemná gruzínsko – ruská komunikace a bylo jasné, že Gruzie měla nový plán a připravovala se na jeho naplnění.⁴³ A zcela stejně se vyjádřil V. Putin, v té době premiér RF, když zdůraznil, že jeho země neměla jinou volbu, protože Gruzie v Jižní Osetii nasadila tanky, těžké dělostřelectvo, řízené střely a pozemní jednotky.⁴⁴

Velmi vyhraněná byla i vyjádření řady západních politiků. Tehdejší ministr zahraničí neutrálního Švédska ještě v průběhu bojů za hlavní příčinu celé války označil jihoosetské provokace, zatímco Gruzie se podle něho snažila obnovit ústavní uspořádání.⁴⁵ A zároveň s tím připomněl Hitlerovu záminku k útoku na Polsko v roce 1939.⁴⁶ A velice podobně se s půlročním odstupem vyjádřil i Václav Havel, v té době již ex – prezident ČR.⁴⁷

4. 2 Zdrucující vojenská odpověď RF

Až teprve po gruzínském výpadu následovala vojenská odpověď RF. Ta byla díky předcházejícímu cvičení Kavkaz 2008 důkladně připravena a byla mnohem silnější nežli předcházející vojenský výpad Gruzie. Ruská strana nasadila jednotky 58. armády ze Severokavkazského vojenského okruhu. Hlavními jednotkami tohoto uskupení byly 19. motostřelecká divize, 42. motostřelecká divize (zejména pak její 135. a 693. motostřelecký

39 ([PDF]Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for ...<https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>, p. 4).

40 Military Balance, 2009, s. 211.

41 „The War in Georgia Is a War for the West“. *The Wall Street Journal*. 2008-08-11.

42 „Georgia Acted in Self-Defense“. *The Wall Street Journal*. 2008-12-02.

43 „Medvedev Defends His Georgia Attack Decision in 2008“. *RIA Novosti*. 2012-08-08.

44 „Encircled Russia had to attack to avoid „bloody nose“ by Georgia: Putin“. *DailyIndia*. 2008-09-12.

45 „Carl Bildt oroad över utvecklingen“ (in Swedish). *Aftonbladet*. 2008-08-08.

46 „Sweden invokes Hitler in condemning Russian assault“. *The Local*. 2008-08-09.

47 „Havel, Václav: Europe must stand up for Georgia“. *The Guardian*. 2009-09-22.

pluk)⁴⁸ a 7. vzdušně výsadková divize z Novorossijská, dále k nim byla přiřčena 76. vzdušně výsadková divize ze Pskova (součást strategických rezerv) a také jednotky Speciálních sil.

Nasazena byla i Černomořská flotila – ta přepravovala výsadkové jednotky a zároveň s tím blokovala oba dva gruzínské přístavy.⁴⁹ Významným útočným systémem bylo vylodovací plavidlo Cesar Kunikov.⁵⁰ Navíc tato flotila získala dvě nové námořní základny⁵¹ a jednu novou leteckou základnu.⁵² Ruské ozbrojené síly tedy měly jasnou kvantitativní převahu, která hodně připomínala staré sovětské vojenské myšlení, jež kladlo hlavní důraz na převahu v počtu vojáků i v palebné a ničivé síle jejich výbroje. Tato převaha vysvětluje, proč Ruská armáda dokázala nejen odrazit invazi gruzínských jednotek do Jižní Osetie, ale navíc ji na všech frontách (Cchinvali, Gori, Abcházie, Poti i Tbilisi) zatlačit až ke Gori a k hlavnímu městu Tbilisi a dosáhnout i jeho obklíčení, což bylo pro tehdejšího gruzínského prezidenta doslova pokořující.

Po pouhých pěti dnech bojů byla situace pro RF natolik výhodná, že tehdejší prezident D. Medveděv mohl dne 16. 8. podepsat dohodu o příměří a vyhlásit připravenost své země jednat o šestibodovém mírovém plánu, se kterým přišel francouzský prezident N. Sarkozy.⁵³ A o deset dnů později podepsal dokument, který vyhlašoval a uznával nezávislost obou zemí.

Rusko tedy bylo jednoznačným vítězem této krátké, v podstatě epizodické regionální války. Vítězem bylo především na poli vojenském, kde dokázalo na gruzínský výpad odpovědět předem připravenou rychlou a zdrcující protiofenzívou.⁵⁴ A na poli diplomatickém mohlo zdůrazňovat, že nebylo agresorem, protože své operace zahájilo až poté, co Saakašvili nařídil vojenskou intervenci do Jižní Osetie.

4.3 Jak vážná byla Saakašviliho chyba?

Rozsáhle se diskutuje rovněž o tom, do jaké míry se Saakašvili dopustil chyby, když v noci ze 7. na 8. 8. 2008 zahájil svůj velice riskantní útok. Tak např. tehdejší MZV USA Condoleezza Rice uznala, že Saakašvili se skutečně nechal vyprovokovat. Ale zároveň

⁴⁸ Rod Thornton: Military Modernization and the Russian Ground Forces <https://ssi.armywarcollege.edu/pdf/PUB1071.pdf>, s. 16-20.

⁴⁹ Military Balance 2009, s. 212.

⁵⁰ (Felgenhauer, 'Russian Rail Road Troops Complete Mission in Abkhazia'; Muchin, 'V armii: Voenno-ekonomicheskie manevry'; Shanker, 'Russians Melded Old-School Blitz With Modern Military Tactics').

⁵¹ (Simonian, Yurii. 'Chernomorskii flot dreifuje v Ochamchiru' [Black Sea Fleet is drifting towards Ochamchire]. Nezavisimaia Gazeta, 27 January 2009.

⁵² (Simonian, Yurii. 'Moskva priroet. http://www.ng.ru/politics/2009-01-27/1_flot.html. (Accessed 5 March 2009) Abkhazii s vozdukhá' [Moscow covers Abkhazia from the air]. Nezavisimaia Gazeta, 30 January 2009. http://www.ng.ru/cis/2009-01-30/1_abkhazia.html. (Accessed 5 March 2009).

⁵³ Comment la France a arraché l'amorce d'une négociation - Le Monde <https://www.lemonde.fr/.../2008/.../comment-la-france-a-arrache-l-...>

⁵⁴ Maco, Jakub: 2017, s. 15.

s tím zdůraznila, že vinu za tuto válku nenese on, ale ruská strana, která trvale stupňovala vojenský nátlak. Podobně se vyjádřil i tehdejší polský prezident Lech Kaczyński, když připustil, že gruzínský prezident udělal chybu, ale ta byla vyprovokovaná tím, že Rusko chtělo ukázat svoji imperiální tvář. A zároveň s tím prorocky dodal, že dalším ohroženým státem je Ukrajina.⁵⁵ Toto varování s ním zcela sdílel i tehdejší ministr zahraničí Francie Bernard Kouchner.⁵⁶

Závěry kritiků ruského postupu byly postaveny především na striktním odmítnutí ruské politiky „pasportizace“, kdy Moskva udělila ruské občanství velkému množství obyvatel Jižní Osetie, aby pak mohla argumentovat, že 80% obyvatel této oblasti jsou vlastně Rusové.⁵⁷ Někteří dokonce tvrdí, že právě tam spočíval začátek celé této války,⁵⁸ a to tím spíše, že tehdejší ruský prezident Medveděv se odvolával na nezbytnost ochrany ruských obyvatel žijících na území Jižní Osetie.⁵⁹ Ale právě tento ruský postup byl odmítnut jako překroucení mezinárodně uznávané zásady R2P.⁶⁰ Jeden z předních amerických specialistů na mezinárodní právo dokonce došel k závěru, že spojením práva na přidělování svého občanství s právem chránit své občany Rusové přeměnili první z výše zmiňovaných a všeobecně uznávaných práv na nástroj agrese.⁶¹

Politickou zodpovědnost za zahájení války se zabývali i nepolitici a nestranní činitelé. Ryan Grist,⁶² vysoce postavený funkcionář OBSE, napsal, že ještě před zahájením bojů jej gruzínští vojáci varovali, že v oblasti dojde k eskalaci ozbrojeného násilí. Za začátek války označil gruzínský útok, který podle něho byl zcela disproportční a nerozlišoval mezi civilními a vojenskými cíli. Zároveň ale dodal, že tím nijak neospravedlňuje následující rozsáhlé a masivní vojenské operace RF.⁶³ A stejné stanovisko vyjádřil i další významný činitel OBSE Stephen Young.⁶⁴

⁵⁵ „Poland’s President Kaczynski Dings Russia“. *Newsweek*.

⁵⁶ Бернар Кушнер: я, наверное, менее дипломатичный и более честный (in Russian). *Kommersant*. 2008-10-28.

⁵⁷ Vasili Istratov: „Russian Passports Were Issued to South Ossetian Residents Based on Russian Legislation“, *Today.Az*, Aug. 13, 2008, <http://tiny.cc/Istratov.10> Alexander Osipovich, *Controversial Passport Policy Led Russians into*

⁵⁸ Goble, Paul A.: Russian ‘Passportization’ <https://topics.blogs.nytimes.com/2008/09/09/russian-passportization> Sep 16, 2008

⁵⁹ Dmitry Medvedev, President, Russ., Joint Press Conference with Federal Chancellor Angela Merkel (Aug. 15, 2008), available at http://kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/15/2259_type82912type82914type82915_205379.shtml.

⁶⁰ James P. Rubin, *Russia’s Poor Excuse For Invading Georgia*, *NEW REPUBLIC*, Nov. 8, 2008, available at <http://www.cbsnews.com/stories/2008/11/07/opinion/main4582529.shtml>.

⁶¹ Kristopher Natoli: *Weaponizing Nationality: An Analysis Of Russia’s Passport Policy In Georgia*. www.Bu.Edu/.../Documents/Natoli_Weaponizingnationality.pdf

⁶² Ryan Grist je britský kapitán ve výslužbě, nositel vědecké hodnosti PhD., v oboru International Conflict Analysis. V Gruzii působil jako vysoký představitel OBSE. Nakonec byl obviněn, že stranil Rusku, které mu podstrčilo svoji agentku.

⁶³ „OSCE ‘failed’ in Georgia warnings“. *BBC News*. 8 November 2008.

⁶⁴ Jon Swain (November 9, 2008). „Georgia fired first shot, say UK monitors“. *The Sunday Times*. Archived from the original on 2009-05-14.

Na rozhodující význam noci ze 7. na 8. 8. 2008 poukázala také Zpráva nezávislé komise EU, kterou vedla švýcarská diplomatka Heidi Tagliavini. Výslovně psala o rozsáhlé vojenské operaci gruzínských vojsk proti městu Cchinvali⁶⁵ a přilehlým oblastem,⁶⁶ ale připomněla, že tomu předcházela dlouhá řada oboustranných provokací a vojenských incidentů.⁶⁷

Naproti tomu zpráva komise gruzínského parlamentu v Tbilisi přiřkla rozhodující vinu Ruské federaci.⁶⁸ Jako hlavní argumenty uvedla ostřelování gruzínského území z oblasti Jižní Osetie a dále i to, že do těchto provokačních akcí se plně zapojili i ruští vojáci peace – keepingových jednotek a zejména pak provokační cvičení ruských sil u gruzínských hranic. Z tohoto důvodu odmítla vyjádření a hodnocení Ryana Grista.

5 VOJENSKÉ VÍTĚZSTVÍ RUSKA, ALE I VÝZVA PRO BUDOUCNOST

I s odstupem deseti let je jasné, že ruská vojska dosáhla nad Gruzii vojenského vítězství, které lze považovat za jasné a jednoznačné. Ale jeho hodnota je zpochybněna tím, že gruzínská armáda byla ještě slabší. Ruské vojenské vítězství mělo celou řadu stinných stránek.

Především bylo dosaženo pouze díky kvantitativní převaze, díky tradičnímu masivnímu nasazení ozbrojených sil a bojové techniky, které bylo pro sovětské vojenství typické již v době 2. světové války a později pak v Afghánistánu (1979 – 1989).⁶⁹ I během tzv. pětidenní války byly nasazeny velké jednotky typu divize a pluk s vysokým podílem vojáků základní služby.

Za druhé se v této válce se projevil velká kvalitativní zaostalost ozbrojených RF za vojenství USA. Ruská vojska zvítězila především na základě masivního bombardování, nikoli však odpalováním přesně naváděné munice (PGMs), Úroveň nasazených zbraní byla ve srovnání s tím, co před tím předvedly USA v Iráku, Jugoslávii a v Afghánistánu, ještě horší, než se čekalo. Jen jedna nasazených ruských zbraní pětina odpovídala potřebám a požadavkům moderního boje, zatímco plných 80% bylo zastaralých. Zvláště velké problémy měla RF s využíváním systémů C4ISR, které mají v Rusku název Glonass.⁷⁰ Ty

⁶⁵ „Georgia ‚started unjustified war‘“. BBC. 2009-09-30.

⁶⁶ „Report blames Georgia for starting war with Russia: newspapers“. *EarthTimes*. 2009-09-30. Archived from the original on October 2, 2009.

⁶⁷ „Russia and Georgia set to share blame for South Ossetia conflict“. *The Guardian*. 2009-09-30.

⁶⁸ Parliamentary Temporary Commission On Investigation Of The Military Aggression And Other Acts Of Russia Against The Territorial Integrity Of Georgia“ (Pdf). *Parliament of Georgia*. 2008-12-18.

⁶⁹ Goodson, Larry P. (2001). *Afghanistan's Endless War: State Failure, Regional Politics, and the Rise of the Taliban*. University of Washington Press

⁷⁰ *Global'naya Navigatsionayya Sputnikovaya Sistema [GLONASS]*], v angličtině pak Global Positioning system

byly za americkými systémy hodně opožděné.⁷¹ A dost zastaralé byly dokonce i tanky – nasazeny byly především T – 62 a T – 72.⁷² S něčím takovým by RF nemohla v moderním pozemním boji vůbec obstát.

A za třetí se ukázalo, že Rusové výrazně podcenili schopnosti gruzínské protivzdušné obrany a doplatili na to ztrátou sedmi letadel.⁷³ Velkým štěstím pro Rusy bylo to, že Gruzínci zaostali ještě více než oni ve využívání systémů nočního vidění, což nakonec zabránilo jejich větší úspěšnosti a větším ztrátám ruských vojsk.

Všechny výše zmiňované nedostatky jen dále potvrdily vojenskou podřadnost (inferiority) tehdejší Ruské armády ve srovnání s úspěchy, kterých dosáhly ozbrojené síly USA během válek v Iráku, v Afghánistánu a v bývalé Jugoslávii. Ukázaly, že ruské ozbrojené síly mají natolik velké nedostatky ve výbroji, organizaci a v systému velení, že jsou jen ve velmi omezené míře schopny vést postmoderní bojovou činnost.⁷⁴ Závažnost těchto nedostatků byla tak velká, že dokonce vyvolala otázku, zda by tehdejší ozbrojené síly byly schopné vést válku proti vyspělejší armádám.⁷⁵ Souhrnný dopad těchto nedostatků přiměl ruský generální štáb k tomu, aby věnoval výrazně větší pozornost rozsáhlé modernizaci ozbrojených sil v obou hlavních rovinách, tedy ve vyzbrojování i v zaměření doktrinálních přístupů.

5.1 Ruská doktrinální sebereflexe

Stinné stránky vítězství nad slabším soupeřem vedly v Rusku k významné doktrinální sebereflexi. Ta je zakotvena ve Strategii národní bezpečnosti (SNB) do roku 2020,⁷⁶ která byla schválena v květnu roku 2009. Její analytická část věnovaná hlavním bezpečnostním hrozbám položila důraz na tři nejnaléhavější z nich. Jako první dvě byly uvedeny rozšiřování NATO směrem k hranicím RF a užívání vojenské síly mimo jeho. A hned za nimi následovalo budování amerického protiraketového štítu v Evropě.⁷⁷

Koncepční část tohoto dokumentu položila hlavní důraz na rozsáhlou modernizaci ozbrojených sil, a to jak konvenčních, tak i jaderných. Na jaderné zbraně se velký důraz klade především proto, že mají vyvažovat zaostávání konvenčních sil za USA a dalšími

⁷¹ Vladimir Mukhin, "Catastrophic Look of the Russian Army," *Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye*, January 18, 2010, p. 2.

⁷² Viktor Baranets, "Lessons from the Caucasus: One Year Later," website of *Komsomolskaya Pravda*, August 6, 2009, quoted on *BBC Mon FS1 FsuPol iu/osc*.

⁷³ Military Balance 2009, s. 211.

⁷⁴ Carolina Vendil Pallin & Fredrik Westerlund: Russia's war in Georgia: lessons and consequences. Small Wars HYPERLINK „/toc/fswi20/current“&HYPERLINK „/toc/fswi20/current“ InsurgenciesHYPERLINK „/toc/fswi20/current“. Volume 20, 2009 - Issue 2HYPERLINK „/toc/fswi20/20/2“: Crisis in the Caucasus. Russia, Georgia and the West, p. 414.

⁷⁵ Tamtéž, s. 418

⁷⁶ Sovet bezopsansoti Rossijskoj federacii 2009. Strategija nacionalnoj bezopsansoti Rossijskoj federacii do 2020 g., 12. mája 2009 g., no 537 (<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>)

⁷⁷ Tichý Lukáš: s. 212 – 214.

armádami NATO. A hlavní pohnutkou pro rychlou a rozsáhlou modernizaci konvenčních sil bylo odhodlání zastavit další zaostávání za USA, které se spolu se svými spojenci stále rychleji blížily k západní a také k jižní hranici Ruské federace.

SNB 2009 se stala doktrinální platformou pro navazující doktrinální dokumenty, zejména pro Konceptci zahraniční politiky⁷⁸ a pro Vojenskou doktrínu. Všemi těmito dokumenty prolíná odhodlání neváhat s případným unilateralistickým použitím vojenské síly bez ohledu na názory a stanoviska jiných států či mezinárodních organizací.⁷⁹ V případě Gruzie se to Rusku vyplatilo hned ve třech důležitých směrech: Gruzii nebylo umožněno, aby ovládla ony dva významné separatistce regiony, nastala diskreditace Saakašviliho a vytvořila se velká překážka pro naplnění MAP schváleného na bukurešťském summitu NATO.⁸⁰ RF tedy uspěla hned na třech frontách.

5.2 Historický význam pětidenní války

Válka s Gruzii se stala významným předělem ve vývoji bezpečnostní a strategické kultury RF, který měl potenciál formativního dopadu i na blízkou budoucnost. Její přelomový charakter se projevil v následujících čtyřech hlavních směrech. Především byla první přímou válkou, kterou RF vedla proti zemi, jež dříve byla součástí SSSR. Vyhrocená debata o tom, kdo vlastně válku začal, nám ukázala, jak moc se na rozhraní RF a tzv. post-sovětského prostoru odlišují politická východiska. Ale téměř všichni, kteří to komentovali, se nakonec shodli, že gruzínský prezident se nechal vyprovokovat. A v podstatě nikdo nepopírá, že RF se na vpád do Gruzie připravovala delší dobu a jen čekala, kdy přijde vodný okamžik. RF dostala díky Saakašvilimu ukvapenému a nedomyšlenému výpadu příležitost, aby za iniciátora a hlavního viníka této války označila právě jeho.

Za druhé, ozbrojeným silám RF tato válka přinesla první vojenské vítězství dosažené po zániku SSSR, i když to bylo vítězství proti mnohem slabšímu soupeři a navíc v regionální válce, jež trvala jen několik dní. Nedílně s tím však toto vítězství vyznívá jako z nouze ctnost, která odhalila celou řadu otevřených i skrytých slabin ruského vojenství, a to jak ve výzbroji, tak i ve způsobech vedení bojové činnosti. Právě tím dala nejvyšším politickým a vojenským činitelům RF naléhavou výzvu k zásadní modernizaci armády a nedílně s tím i celého systému její bojové přípravy. Nastartovala dlouhodobý a velice náročný postup od kvantity (tak typické především pro sovětské vojenství) ke kvalitě, tak nezbytné tváří v tvář vojenským úspěchům USA dosaženým ve válkách po roce 1990. Zahájila

⁷⁸ Ministerstvo inostrannyh del Rossijskoj federacii 2008. Konceptcija vnešnej politiky Rossijskoj federacii. Utverdena prezidentom Rossijskoj federacii D. A. Medvedevym, 12 июля 2008 г. (<http://www.mid.ru>)

⁷⁹ Tichý, Lukáš: USA a Ruská federace: komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury. Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 2013, s. 215.

⁸⁰ De Haas, 2009, s. 149.

pohyb od přestarlé armády směrem k armádě omlazené, od divizí k brigádám,⁸¹ k více profesionalizované a pružné armádě;⁸²

Za třetí se ruským politikům a vojákům rozpoutáním této války podařilo nastartovat proces diskreditace Saakašviliho a jeho sestavy, která vyvrcholila jeho pádem po volbách v říjnu 2012 a nakonec i odchodem do zahraničí, konkrétně pak na Ukrajinu. Ivanišviliho vláda se pak vydala cestou opatrného zlepšování vztahů s RF. A nedílně s touto změnou se začal projevovat i pokles zájmu USA o Gruzii a potažmo i o celý RBK Jižního Kavkazu.⁸³

Za čtvrté, tato válka měla zásadní dopad i na další vývoj rozšiřování NATO. Vyzněla jako varování, že RF nebude váhat s nasazením vojenské síly proti svým sousedům usilujícím o vstup do NATO. Ukázala, že politickým nástrojem boje proti přijímání nových členských států do NATO se stala podpora separatistických oblastí. Hlavní důraz hry se separatismem se přitom zaměřil na ty země či oblasti, které se chtěly odtrhnout od nástupnických států hned po zániku SSSR (Abcházie a Jižní Osetie v případě Gruzie, ale stejně tak Krym v případě Ukrajiny), ale kterým v tom tyto nové nástupnické státy bránily. (V daném případě nejprve Gruzie a posléze Ukrajina). Nejvyšší činitelé RF přitom využívali argument, že snahy o odtržení byly vyhlášovány již vzápětí po zániku SSSR. Tyto snahy se staly nepřímým, pasivním nástrojem boje RF proti další expanzi NATO, proti dalšímu přibližování NATO k jeho hranicím. Aktivní odpor Ruské federace proti přibližování NATO k jejím hranicím tak nabyl vojenský rozměr.

ZÁVĚR

Dramatické soupeření o Gruzii, které v první dekádě 21. století sváděly NATO (dominantně USA) a RF, potvrdilo relevantnost neorealismu jako teorie vysvětlující, o co vlastně šlo a proč ve vztazích NATO – RF. Mezi těmito dvěma aktéry sílilo vojenské napětí, zvyšovala se nedůvěra a narůstal význam a vliv vojenské strategie na úkor politické a na úkor diplomacie. Potvrdila se především relevantnost Waltovy teorie rovnováhy hrozeb. Záměr na posun NATO na jižní hranici RF vyvolal silné bezpečnostní obavy ruských elit (*security fears*) a jejich odhodlání předejít tomu i za cenu regionální války se zemí, která se měla stát novým členem NATO.

Stejně tak se potvrdila relevantnost Glaserovy teorie nenasytných států (*greedy states*). Z pohledu USA a jejich spojenců Gruzie představovala další území, na němž bylo možné rozmístit vlastní ozbrojené síly schopné vést bojovou činnost daleko od vlastního území a v případě války by dávala možnost pronikat hluboko do území Ruska, v daném případě z jihu. Tím byly bezesporu naplněny způsoby chování příznačné pro *greedy states*.

⁸¹ Mikhail Leontyev, "Interview with Defense Minister Anatoliy Serdyukov," *Odnako*, February 15, 2010,

⁸² Rod Thornton: Military Modernization and the Russian Ground Forces <https://ssi.armywarcollege.edu/pdf/PUB1071.pdf>, s. 44 – 47.

⁸³ Maco, Jakub: 2017, s. 1 - 17.

Ale jako greedy state se nakonec zachovala i RF, a to ve dvou hlavních případech. Především to byla její politika masového přidělování ruského občanství obyvatelům Jižní Osetie. A za druhé se to projevilo ve chvíli, kdy na Saakašviliho neuvážený a stejně tak zá- měrně vyprovokovaný vojenský výpad odpověděla rozmístěním svých jednotek na území dvou separatistických území, čímž získala dvě nové námořní základny pro Černomořskou flotilu a jednu novou leteckou základnu. To byl další bonus k tomu, že nasazením svých vojsk dokázala překazit plány na expanzi NATO na svoji jižní hranici.

I napříč více či méně závažným nedostatkům ve výbroji a ve vedení bojové činnosti, které se projevily během pětidenní války, nakonec RF více získala, nežli ztratila. Vedle vojenského vítězství dosáhla i jeden zisk nepřímý - dostala silný podnět k neodkladné modernizaci v obou hlavních rovinách. Válka nastolila nutnost modernizovat nejen vý- zbroj, ale také, nebo spíše především vojenskou doktrínu. Pokus o expanzi NATO k jižní hranici Ruska této zemi nakonec paradoxně prospěl, a to dokonce ve více výše zmíně- ných směrech.

Tento článek vznikl v rámci projektu TA ČR ÉTA TL01000432 „Migrace z oblasti Blíz- kého východu, subsaharské Afriky a Asie: geopolitické a bezpečnostní souvislosti, dů- sledky a doporučení pro ČR.

Autor:

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc., nar. 1952, po absolvování VA pracoval na MNO v Praze, 1979-82 československé velvyslanectví v Paříži. V 80. letech se za- býval se vyhodnocováním vojenské politiky ozbrojených sil Francie, 1991- 94 Institut pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu me- zinárodních vztahů v Praze, působí i na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE Praha. Je autorem řady učebních textů a knih: *Mezinárodní bezpečnostní vztahy* (Oeconomica 2004), *Terorismus a války na počátku 21. století* (Ka- rolinum 2007), *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace* (Portál 2009), *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR* (Karolinum 2011), spolu- autor publikace *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury* (ÚMV 2013), *War, Peace and International Security. From Sarajevo to Crimea*, Palgrave. 2017. Vystupuje v rozhlase a televizi, pu- blikuje v odborných časopisech, mj. *Mezinárodní vztahy*, *Défense nationale*, *Relations Internationales et Stratégiques*, *Défense et stratégie* (všechny tři Francie), *OstEuropa* (SRN), *International Peacekeeping* (Velká Británie), *Stu- dies in Conflict & Terrorism*, *Communist and Post-Communist Studies* (USA). Člen redakční rady *Vojenských rozhledů*.

Jak citovat: EICHLER Jan. Válka mezi Gruzii a Ruskou federací jako významný předěl. *Vo- jenské rozhledy*. 2019, 28 (2), 003-019. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.